

Göteborgs stadsmuseum
Arkeologisk arkivrapport

Nr 1971:13

Göteborg
Björlanda 268
Lilleby 3:4
Dnr 3/73

Utdrag ur rapport över
sonderingsgrävning i
Syrhåla boplatssområde

Inv.nr 48975

GÖTEBORGS STADSMUSEI
BIBLIOTEK
Ark. Ark Gbg Kom.

SYRHÅLA GÖTEBORG BOPLATSOMRÅDE SONDERINGSGRÄVNING

Provgrävning av ett större område med 14 tidigare kända fyndplatser för slagen flinta. Sju av dessa visade sig vara boplatser. Dessutom påträffades 14 nya boplatser. De flesta kan dateras till mesolitisk tid, ett par är från neolitisk tid, medan två troligen tillhör brons- eller järnåldern.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Läge: Delar av fastigheterna Syrhåla i Lundby, Lilleby och Låssby i Björlanda samt Torslanda, Bua och Bulycke i Torslanda, Göteborgs stad.

Grävningssorsak: Sonderingsgrävning för kostnadsberäkning inför kommande planering.

Grävningstid: 28 maj - 2 juli, 2 - 3 augusti 1971.

Antal timmar i fält: 645 arkeologtimmar och 1232 grovarbetstimmar.

Undersökt yta: Inom sonderingsområdet, som omfattade 120 ha, upptogs 1014 provgropar och 107 löpmeter schakt.

Platsledare: Stina Andersson och Monica Lundberg.

NATURVETENSKAPLIGA BESTÄMNINGAR

Bestämning av de brända benen (från boplatz 12:S 157) har utförts av fil kand Jan Ekman, Osteologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet. (Exkurs 1).

TOPOGRAFI (fig 1-4, 25-30)

Sonderingsområdet omfattar gränsområdet mellan de förutvarande socknarna Lundby, Torslanda och Björlanda. Det ligger omedelbart nordost om Torslanda flygfält, strax norr om Nya Torslandavägen. Omedelbart öster härom ligger tre tidigare sonderingsgrävda stör-

re områden, Låssby, Skäggered och Syrhåla -68 (fig 1)¹⁾.

Området består i huvudsak av ett större sammanhängande bergsparti, vilket utgör den västra begränsningen av den i nord-syd gående Syrhåladalen. Denna sträcker sig från Älvsborgsfjorden i söder till Björlanda Kile i norr. I sydväst går en mindre dalgång från älven i söder in mot nordväst vid Bua (fig 1, 2). De omgivande låga dalgångarna är leriga, liksom ibland sluttningarna ner mot dem. En ganska bred lerig dalgång i södra delen av sonderingsområdet delar i stort sett området i ett mindre bergsparti i söder och ett större i norr (fig 2,3,26).

Den öst-västliga dalgången i söder, liksom några mindre partier i områdets nordöstra del är fortfarande delvis brukade. De sandiga och grusiga bergssluttningarna har tidigare varit uppodlade, men är nu i allmänhet gräs- eller ibland skogbevuxna. Området börjar växa igen.

Bergen är delvis kala, delvis skogbevuxna. De högsta bergstopparna ligger på 40 - 45 m höjd över havet. Nordvästra delen av området upptas förutom av berg, främst av sankmarker med ett par mossar och en liten sjö.

Under hela den äldre stenåldern, då stranden i huvudsak stod 20 - 25 m högre än nu, utgjordes området av några mindre öar belägna i en skärgård (fig 1). De tidigare undersökta områdena i öster låg då i stort sett helt under vatten. Under yngre stenåldern och bronsåldern utgjorde Syrhåladalen ett sund (fig 2) och dalgången vid Bua en djup vik²⁾.

TIDIGARE KÄNDA FYND OCH FORNLÄMNINGAR

På bergen öster om Syrhålasundet, liksom på de dåtida öarna ute i sundet, låg ett stort antal rösen och stensättningar (se karta i Fyndrapporter 1969, sid 35). Dessa är nu borttagna efter undersökning³⁾.

Det stora bergspartiet väster om sundet är däremot fattigt på fasta fornlämningar. Endast tre stensättningar är kända inom eller i omedelbar anslutning till sonderingsområdet (fig 3): 11:57, stensättning; 11:62, stensättning osäker; 15:26, stensättning osäker.

Medan de östra sonderingsområdena har gett relativt få boplatsfynd är detta västra Syrhålaoområde desto rikare på boplatser. Inom området fanns tidigare 14 platser kända med plockade flintföremål, registrerade i GAM:s arkiv (fig 3). På flera av dem var endast några få föremål funna. Endast två platser hade över 10 föremål (se tabell). Provgävningen visade att endast sju av dessa tidigare kända 14 boplatser gav ett rikare fyndmaterial (fig 3).

TIDIGARE FYND INOM OMRÅDET

	11:S66	11:S67	12:S13	12:S75	12:S76	12:S160 =15:S73	15:S72	15:S74	15:S75	15:S85	15:S86	15:S87	15:S88	15:S90
Knacksten										2				
Kärna					1					2				
Spånkärna			1											
Handtagskärna											1			
Knuta									4	2		3		
Kärnavslag										1				
Skivyxa						1	1							
Kärnyxa		1			3		3			1		1		1
Ämne till kärnyxa										1				
Lihultyxa, bergart							2							
Trindyxa, bergart							2							
Spetsredskap							1			2				
Yxa, tjocknackig													1	
Skärva av slipat redskap					1									
Dolkskaft				1										
Pilspets							1							
Spånskrapa							3							
Skivskrapa				2	1		3	1						
Kölskrapa										2				
Hyvelskrapa							1							
Kniv										1	1			
Borr				1			1		1	1				
Redskap fragment										1				
Avslag med inhak										1				
Avslag med retusch			1	2	1		3			2			1	
Flintstycke med retusch										1				
Summa redskap	0	1	2	6	7	1	21	1	5	20	2	4	2	1
Avslag och övrigt	3			2	1		7		4	30	1	7		
Avslag, kvarts									1					

RESULTAT EFTER SONDERING BETRÄFFANDE TIDIGARE KÄNDA FYNDPLATSER

Tidigare fyndplats med ett
ganska rikt fyndmaterial:

12:S 13
12:S 76
12:S 160 (= tidigare 15:S 73)
15:S 72
15:S 85
15:S 86
15:S 87

Tidigare fyndplats, efter son-
deringen struken som boplatz:

11:S 66
11:S 67
12:S 75
15:S 74
15:S 75
15:S 88
15:S 90

ARBETSBESKRIVNING

Avsikten med sonderingen var dels att provgräva de områden där flinta tidigare plockats, dels att undersöka om det fanns ytterligare boplatser inom området.

Provgropar, sammanlagt 1014 st, och schakt, 19 st, grävdes. Provgroparna har fått beteckningarna 1 - 724, 1001 - 1293 med fem vakanta nummer - 118, 168, 304, 306, 1205. Provgroparna upptogs, förutom på de tidigare kända fyndplatserna, främst på de sandiga och grusiga bergssluttningarna, vilka ansågs utgöra de troligaste boplatzlägena. Ett fåtal gropar togs i kanten av den leriga dalgången i söder. Eftersom de gav dåligt resultat lämnades dalbotten helt utan provtagning. En del gropar togs i relativt högt belägna svackor uppe i bergspartierna. De flesta groparna grävdes i icke uppodlad mark, där flinta inte kunnat plockas (fig 4. En mer detaljerad redovisning av samtliga provgropars läge finns i GAM:s arkiv).

I anslutning till gropar med mycket flinta, keramik eller sotfärgningar grävdes schakt.

I några ännu brukade åkrar samt i en liten grusgrop i sydost ytplockades flinta (Y 1 - 5, fig 4).

GRÄVNINGSIKTTAGELSER

Vid sonderingen kunde 21 platser med ett ganska rikt fyndmaterial urskiljas (fig 4). Av dessa var 7 redan tidigare kända och 14 nya framkom vid provgrävningen. Dessa 21 boplatser behandlas utförligare nedan.

En stor del av de övriga provgroparna var fyndtomma, ca 450 st. En del gropar innehöll ett eller några få flintavslag eller bara naturliga flintklumpar (se fyndtabell). I samtliga gropar utanför de 21 inringade boplatserna fanns sammanlagt endast ett 10-tal flintredskap, bestående av kärnor och knutor och obestämbara avslag med retusch. I fyra gropar fanns några små bitar bränd lera. Två gropar innehöll en krukskärva vardera. Samtliga dessa sex gropar låg i områdets nordöstra del i anslutning till boplatserna 12:S 157 och 12:S 162 (fig 3, 4).

Sotfärgningar eller konstruktioner iaktogs inte i groparna utanför de 21 boplatserna med undantag av en provgrop (419) i områdets sydöstra del (fig 4). Här fanns ett 0,15 m tjockt sotigt molager med kolbitar och skörbrända stenar. Ytan låg 0,25 m under markytan. Denna, liksom groparna runt om, innehöll endast några få flintbitar.

I fyra av de få ännu brukade åkrarna inom området ytplockades flinta. Ytplockning 1 (fynd 40) sammanföll med boplats 15:S 85 och ytplockning 3 (fynd 77) låg strax sydväst om denna (fig 4). Omedelbart norr om boplats 15:S 86 plockades en del flinta (ytplockning 2, fynd 41). Åkern som upptar större delen av boplats 12:S 13 har kallats ytplockning 4 (fynd 690). I en liten grusgrop i sydöstra delen av området mellan boplats 15:S 94 och den ovannämnda sotiga provgropen 419, ytplockades en skrapa (ytplockning 5, fynd 223).

12:S 158 (fig 4,12,21,25,26,30) - Björlanda 268

Ny boplats.

L ä g e : Lilleby 3:4, Björlanda.

T o p o g r a f i : Området utgörs till största delen av en smal gräsbevuxen platå, belägen mellan en svagt sydsluttande åker i söder och en låg, men relativt brant bergvägg i norr. Marken är i huvudsak plan, men sluttar på en del ställen ner mot åkern i söder. Området är bevuxet med gles tallskog samt en del buskar. Det ligger ca 16 - 19 m över havet.

G r ä v n i n g s i a k t t a g e l s e r : Inom området grävdes 15 provgropar (1001 - 1004, 1027, 1036 - 1041, 1055 - 1058) och 3 schakt (XII, XIII, XIV). Jorden utgjordes av sand, som delvis var grusig och stenig. I ett par provgropar (1001, 1002, 1040) samt i schakten iaktogs ett svagt sotigt sandlager, troligen kulturlager, vilket innehöll ganska mycket keramik och bränd lera. I schakten påträffades en stenpackning av 0,1 - 0,3 m stora stenar (fig 21). Stenpackningens yta låg 0,15 - 0,3 m djupt under markytan. Stenpackningen var 5,5 m lång i nord-syd (i schakt XII) och minst 6 m lång i öst-väst (i schakt XIII, XIV). Den fortsatte troligen mot öster utanför schakt XIII. Krukskärvor, bränd lera, slagen flinta samt enstaka kolbitar låg i stenpackningens yta (fynd 550, 551, 688) samt ner mellan stenarna (fynd 686). Stenpackningen framrensades endast. Den genomgrävdes inte. Denna stenpackning har tolkats som rest av en konstruktion, eventuellt hyddbotten. Delvis utanför denna stenpackning, delvis ovanpå den, fanns en annan typ av stenpackning av 0,2 m stora stenar liggande i mullagret. Detta har tolkats som odlingssten (fig 21).

F y n d b e s k r i v n i n g :

Sammanfattande fyndtabell:

Art	Antal	Fynd nr	
Flinta:		Inv. nr. 48975	
Skrapa	1 st	502	= 737
Obearbetade avslag	134 st	500, 502-03, 525, 530-31, 536-38, 540, 550-51, 582, 686	731 789 827 735 796 874 738 804 781 807 787 823
Övrig flinta	238 st	500, 502-03, 521, 525, 530, 536-38, 540, 550-51, 582, 686	732 782 805 875 736 788 808 1111 739 797 824 773 800 828
Övrigt:			
Keramik, oornerad	348 gr	501, 521, 537-38, 540, 550-51, 688	733 806 772 821 798 825
Bränd lera	315 gr	501, 538, 550-51, 686, 688	801 1117 734 826
Kol	4 gr	538	= 803 802 1109 822 1118

Keramiken utgörs av oornerade upp till 5,5 x 6,5 cm stora och 5 - 10 mm tjocka krukskärvor. Kantbitar förekommer.

Den brända leran består mest av små stycken. De största bitarna är upp till 4 cm stora. Flintan är i huvudsak slagen, men även en del naturliga klumpar finns. En del avslag är svallade.

D a t e r i n g : Keramiken tyder på en datering till brons- eller järnålder. Den svallade slagna flintan utgör troligen ett äldre inslag och hör eventuellt ihop med den närbelägna eventuellt mesolitiska boplatsen 12:S 159.

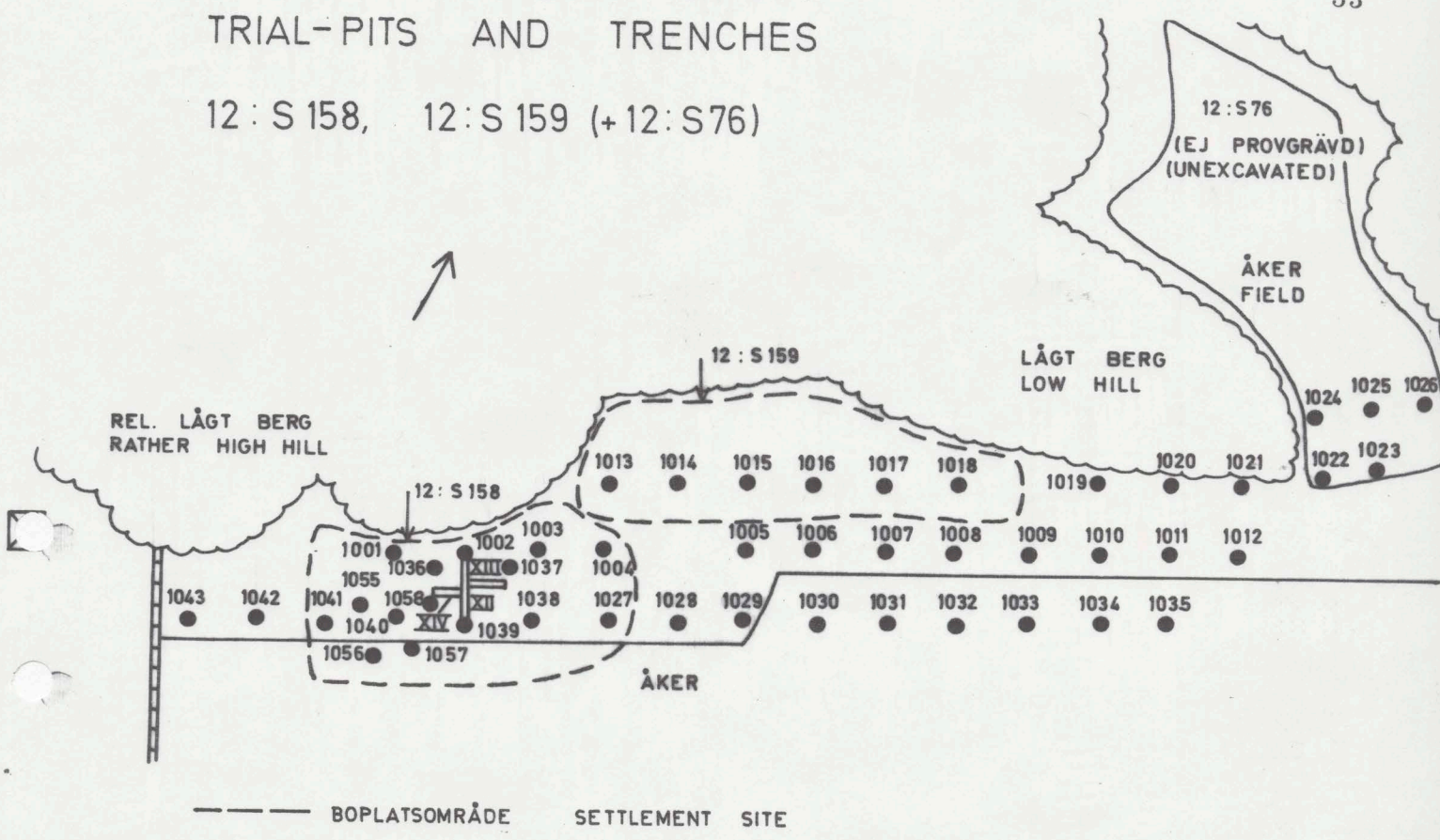
Fig 3

Sonderingsområdet. Skala 1:10,000 The probing area. Scale 1:10,000

○ Tidigare känd fyndplats - ej boplats ● Tidigare känd fyndplats - boplats ▲ Ny boplats, påträffad vid sonderingen □ Stensättning	○ Previously known find-spot - no settlement ● Previously known find-spot - settlement ▲ New settlement site discovered through probing □ Stone-setting

PROVGROPAR OCH SCHAKT TRIAL-PITS AND TRENCHES

12 : S 158, 12 : S 159 (+ 12 : S 76)

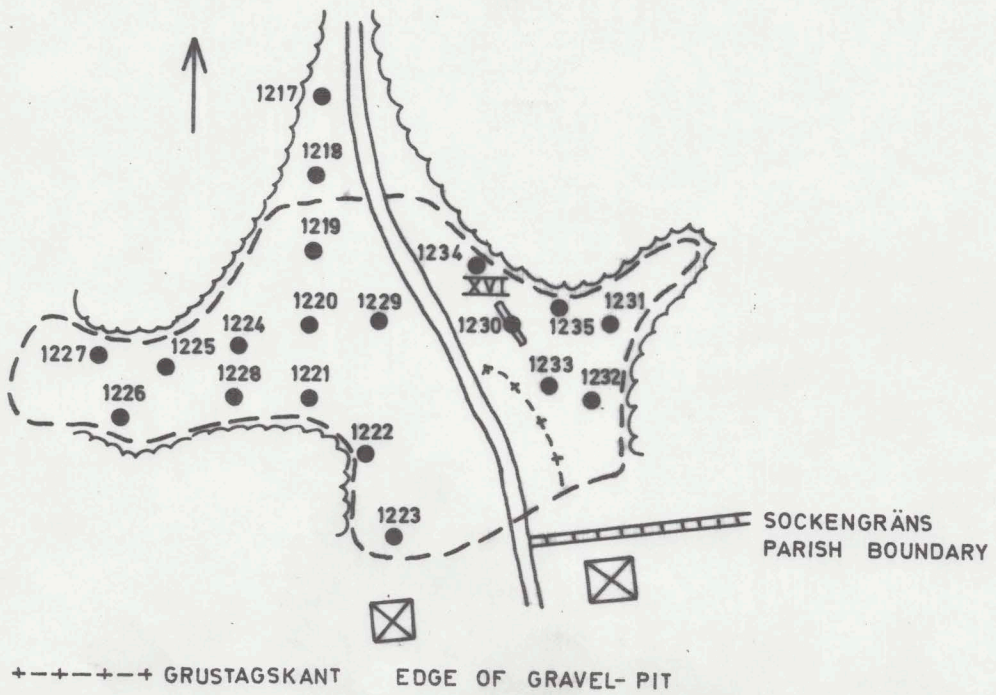

----- BOPLATSONRÅDE SETTLEMENT SITE

UNG. SKALA 1:1000

FIG 12

12 : S 160 (TIDIGARE 15 : S 73)
(PREVIOUSLY 15 : S 73)

+ + + + + GRUSTAGSKANT EDGE OF GRAVEL-PIT

UNG. SKALA 1:1000

FIG 13